

Kornis Mihály

REND ÉS VALÓSÁG

Este megmosom a fogam.

Becsülöm magam annyira. Szeretem az életet. Fog nélkül hamarabb vége. A táplálékot meg kell rágni, emészthetővé kell tenni, akár az életet, így tessék érteni, mi az, hogy szeretet, elemi fokon.

Szeretet az, ha az élet értéként tételezem.

Úgy tanulom meg azt is, hogy mire van másnak szüksége, ha én belátom, ha fölismerem, mire van nekem szükségem ahhoz, hogy érték maradjak. Nemcsak a magam szemében. „Beismerem” magam: megismerem. Mindenekelőtt magamnak mutatom be teljes magamat, hogy ne féljek a bennem szunnyadótól. Ehhez értéknek kell tekintenem a létezésemet. Azt, hogy (bárki) van. Él. Még. Holott a Föld is elpusztulhatott volna már. Az ember már rendelkezik azzal a fegyverrel, amivel egy pillanat alatt kiirhatja magát és minden életet a Földön. Törékeny érték vagyunk, önmagunkra és másokra is veszélyes, kétséges érték.

Az emberrel vigyázni kell.

Kinek kell vigyáznia?

Először is nekem, aki nagyon könnyen elpusztulhat, miközben, ha nem tanul meg idejében és megfelelően értékelni másokat is, maga is folyamatosan pusztítani fog. Észre sem veszi. Magát is így pusztítja. De ha magamban rendet rakok, akkor a másokban is ki fogom ismerni magam. Mint ha csak magamban közlekednék. Meg lehet tanulni.

Először önmagunkat kell tudnunk értékelni.

Nem könnyű. Helyesen értékelni magunkat, az egy élet munkája. Jó apa nem veri meg a fiát sakkban sem, eleinte. Amíg a csöppség nem szereti a szabályokat, mert nem is érti igazán, addig az apja nem szabályok szerint

A márciusi számban megjelent Élettan-kurzus első előadásának folytatása (2011. szept. 10.)

játszik vele sakkjátékot, hanem amint a gyermek akarja. Ezt azonban a kicsi gyorsan megunja, egy idő után leleplezi apját, és követeli a komolyabb játékot. Ám a következő partikban az atya mint partner, ha szükséges, megmondja elbizonytalanodó gyermekének, hogy mit lépjen, ha győzni akar.

Vagy elfogadja a segítséget, vagy a maga feje után megy.

Az is jó választás. De talán megkérdezi utána, hogy az apa mit lépett volna. Esetleg rájön, hogy ameddig szüksége van rá, jobb, ha elfogadja a segítségét, ám amikor ráébred a sakk mint játék belső értelmére, megérti, hogy valójában és tényleg nem győzhet másképp, csak ha szabály szerint lép, azután vállalja a döntéseit, ám épp ezért egy-egy lépés előtt mérlegel, próbál belehelyezkedni a másik szituációjába, megpróbálja kitalálni a gondolatát, és ellenfele arckifejezésének, annak igazsága vagy hamissága jeleiből megtanul következtetni arra, mit gondol vagy gondolt a másik, tehát melyik sakkhúzás lenne hatásos, melyik formális vagy téves, és mire nem árt felkészülnie.

Ha már idáig jutottak, a jó apa azonban még mindig nem veri meg a fiát olyan gyorsan, olyan megalázóan, amennyire lehetne a tudása alapján. Odaad neki egy-két partit. Olykor hagyja, hogy rosszabb állásból is a gyermek nyerjen, ám csak akkor, ha annak a tegnapiénál érettebb már az elképzelése, és függetlenül attól, hogy ő – például a szakkönyvek alapján – ismer jobb végjátékot is. De a gyermek az ő jóságát, ha felnőttjatekúra érett, dühödten le fogja leplezni, és követelni kezdi a szabályok betartásán túl a legkomolyabb játékot. Már csak igazi győzelem valós reményével, tehát a vereséggel is számolva szeret sakkozni.

A szeretet tanít rendre.

A rend könnyen betartható, ha élvezetes.

Nem kötelességünk rendet tartani. De élvezetes. Élvezni akarom az életet. A káoszban nincs harmónia. Élő emberek vagyunk, jól akarunk lenni. Rendbe hozni magamat, végső soron élvezetes. A rend éppen megvalósulóban van. Az kellemes érzés.

„Hát ily nagy itt a félelem?”

„Hogy sáppadozók tőle éjszakáitok s kinn házatok előtt az őr,
Hogy rémülete meg ne lássék rajta, rémítőt kiált?

Hát ebből áll? – Hogy még egy napot csensz magadnak, ember,

Még egy csókot, kortyot, csillagtüzeket? És elmenekülsz véle, mint a tolvajok?

(...)

Sietni kell? – És félni? Emberek! – Nem nézhetem a holdat lassan is?

(...)

Én futni nem fogok.”

(Füst Milán: *Levél a réműletről*)

A rend megtapasztalható.

Kicsi gyermekként olykor segíthettem szüleimnek a rendrakásban. Még úgy vágytam rá, mint annak az elismerésére, hogy már képes vagyok azt is megtenni, amit ők. Ez a játék szereteti meg az emberrel a rendcsinálást.

Ha ők is szeretik.

Egy nagyobb valakinek a megfigyeléséből születő fölismerés az igazi rendbehozatal. Szabad elhatározásból – különben nem rend, hanem parancs – hozzákezdeni, végbevinni és befejezni: jókedvet szül.

Anya szeret fogat mosni.

Tényleg szeret. Akkor én se hagyom ki. Van benne valami mulatságos, valami szórakozás, mindenkinek más. Például lehet röhögni is fogmosás közben. Űzni lehet ezt, mint szabad játékot, mint csintalanságot, ami habosítja a száját...

Utána más a szájam íze.

Rájön az ember, hogy mi benne a jó, és aztán már úgy hozzászokik, hogy el is felejtí, hogy valamikor kötelesség volt. Ahol nem moshatsz fogat, nem vesznek emberszámba.

Mi a rend? Törvényalapítás.

Annak megállapítása, hogy emez fontos, amaz kevésbé. De az is fontos. Az egyik dolgot képesek vagyunk megkülönböztetni a másiktól, miáltal fogalmunk támad a rangsorról. Léteznek értékek, amelyek egymástól hajszálnyira vagy egyben-másban vagy szinte mindenben különböznek. De azért megvan a helyük.

Van helyük.

Mindenre van hely. Amire van hely, az helyes. És rend támad. Miért ne volna hely, ha a valóságban a Végtelen Valóság is (Emmanuel Lévinas, a nagy filozófus úgy mondja ezt: az Arc, a Másik) felfoghatatlan? Mivel végtelen, épp azért felfoghatatlan. Ugyan melyik lélek behatárolható?

Legfelül a felfoghatatlan van.

Aki tulajdonképpen nincs. De megvan a helye. Ott, legfelül, ahol a *legyen* meg a *remélem* létezik, meg a *most* is, a felfoghatatlannak is helye van.

Tehetjük legalulra is, mindegy. Az űrből nézve a lent és a fent megfelel egymásnak. Van, de nincs. Az, aki ezt megállapítja, hol van, lent vagy fent?

Kisebb dolgokkal kezdjük.

Mikor elválasztom a szükségeset a szükségtelentől a szobámban, a lakásban, az egzisztenciámban, akkor értékelek. Azzal tisztán tartok. Tisztává teszek. Jóban szeretek lenni azzal az emberrel, aki figyel rám.

Magunkat gyötörjük azzal, hogy nincs jövőnk.

Ma ez az érzés: közérzet. Nem az iskola teremti, hanem a tévéreklámok negatív szellemisége. Egy termék nem megy ki a divatból, nem bizonyul értéktelenebbnek a tévében, mint az eddig reklámozott, hanem eltűnik, mint a nagymama, egyik napról a másikra. A nagymama sem hal meg, hanem csiribú, csiribá, egyszer csak nincs.

Nincs jövője?

Talán nem is volt. Csak a nagymama volt. Meg a gond velem, nem igaz? Különösen a végén.

Emléke hogy lenne?

Akkor az emlékének – neki, anyyiban – jövője is lenne.

Az úgynevezett sikeremberek, a pénzkaszáló gépek jelen-orientált attitűdje, amely detronizálta a szó és az értelem tiszteletét, útszéli hangon mond semmit, és nem átallja, hogy nem ismer jövőt. Nem is akar. Csak annyi időt szeretne, amennyit az ő élete nem kér: kiharcol. Magán a jövője.

Van olyan?

Ebben a világban ma, aki meg akar menekülni, annak azon jár a feje, hogy neki és a családjának, esetleg a csókos pajtijának mégiscsak legyen jövője. A másik léte csupán arra kell, hogy igazolja, jelen vagyok. Mert, ha senki nem igazolja, akkor nem is létezem. Ki irigyli a tapétámat? De valójában jelen lennem nem muszáj.

Haza? Ma? Hon? Mihez képest?

Azt az egyszerű igazságot, hogy mi mind együtt létezőnk csak, nem könnyű jól érteni. Ha tényleges közösség vagyunk, nem teszünk olyat, ami mást – mert más, de több baj nincs vele – kizár a közösségből. Közösséget a nemes cél teremt. Az aljas cél bandát, hordát képez maga körül. A szépen beszélők közössége, az is közösség. Az is jövő. Talán a legfontosabb. A közösség, a valóságos, maga a jövő.

Ami ma nincs.

A jövőtlenek realistáknak képzelik magukat.

Nem e világi jutalmuk előlegeként élvezik a rosszat. Elhitették magukkal, hogy jövőt számukra az hoz, ha a számukra ellenszenveseket kipusztítják vagy elüldözik. Fanatikusak. Megvetik vagy gyűlölik a minden ember számára lehetséges jövőt és az abban bízókat. Tehetik ezt úgy is, hogy azt mondják: elfogadjuk és tudomásul vesszük, aki minket elfogad, aztán simán becsapják. Az ilyen ember úgy tervez (közteret, közlekedést például), hogy a tolokocsiban élők érdekeire fütyül. Ugyan hozzájuk is udvarias, de pénzt nem ad ki értük. Többségük hamarosan nincsen.

Az úgynevezett jelennel törődünk?

Magunkkal. A másikat, ahogy van, nem fogadjuk el. Ha két lába van is, de mondjuk túl kerek a feje. Vagy nem azt gondolja, amit én. Akadály. De ez nem rend. Tiszta az, amit elkülönítettem attól, amiből ember nem kér. A rend, ha rend, megvéd embert, állatot, zöldet. Az élőket mind. De kihirdetni, vagyis vállalni: tudjuk, mi az érvényes rend, iszonyú súly. Még nehezebb ezt a rendet megvalósítani. Ha mások nem akarják. Legalább egy részét.

Legalább odahaza

Túl a hatvanon sok mindenről tudom már, hogy kell vagy nem kell, érdemes-e vagy nem érdemes, de nem mondhatom, hogy biztosan és jól tudom. Melyik az a levél, amire helyénvaló pár sorban válaszolni, s melyik az, amire csak hosszú válasz a méltó? Mennyit kell magamból adnom, és kinek? És mihez? Ez mind nehéz.

Az életünket és a fejünket tisztán tartani állandó mulatság.

Rangsorolni és a rangsorból fakadó életrendet tartani, ahhoz nagy erő kell, nem alkohol. Carl Gustav Jung jött rá először, hogy a gyermek mindenekelőtt azt teszi mintává a maga számára a szülei világából, nem tudatosan, amire azok maguk előtt is titkoltan vágnak vagy vágytak, nem éltek meg vagy nem élnek meg, sose tették tudatossá, és azt szeretnék a legkevésbé, ha a gyermekük ezt tudná. A gyermek azonban éppen ezekre a rejtett mintákra fogékony.

A letagadott vágy sugárzik, akár az urán.

Kibomlik, belénk ütközik, megvalósulni vágyik. De nem feltétlenül megvalósulnia vagy kielégülnie kéne, sokkal inkább magunkban észreven-

ni. Nem azt vizsgálni, hogyan jött ez belénk, hanem azt, hogy mi ennek a váagnak a valóságos tartalma?

A letagadott vágy ugyanis épp a megtagadottsága miatt torzul, míg a világossá tett vágy megszeli, átmelegíti az értelem fénye. Aki nem eléggé becsületes magához, az sosem akarja tudatosítani összes vágyát, hallani se akar róluk. És igen rosszul járhat. Megvalósulhat a szülő rémálma, hogy gyermeke magában el nem ismert destrukciójának az élő kisugárzása: megvalósulása. A visszafojtott vágy – nem engedték be az elme ajtaján – be fog szivárogni a küszöb alatt. Jön a gyermekén át.

Rend az, ha tudom, mi hol van.

Hol van bennem. Hiába mondjuk a gyermekünknek valamiről, hogy rossz, ha ő, a túlélő pillantásával belénk pillantva, meglátja rosszul leküzdött sóvárgásunkat az után, amiről azt sem tudjuk, micsoda. Nem mertük megnézni, szembesíteni magunkat a vágygal, legalább képzeletben. Esetleg csupán azért, hogy tudjuk, mi az, amit nem akarunk.

De nem tudjuk, ha nem tudatosítottuk.

Keserűen mondtunk le arról, amiről boldogan is megtehettük volna, ha megértjük, hogy igazában akadály. Az örök elégedetlenséget, önmagának megfelelni képtelenséget tanulja meg a legtöbb ember, azok, akiket olyan emberek neveltek fel, akik a szívük mélyén sosem fogadták el saját magukat. Se azt, hogy mit szerettek volna valójában, és miért mondtak le róla.

Lehet, hogy becsületből mondtak le róla.

De azt is tudni kell, és magunkat ezért az áldozatért szeretni érdemes. Különböző titkon gyűlölködünk és imádjuk magunkat, mint a bálványt titkon. Valakitől meg kell tanulnunk az áldozatos életért magunkat becsülni, hogy képesek legyünk másokat is megtanítani erre.

Aki nem szereti magát, mást se tud szeretni.

És hogy megszeressük magunkat, ahhoz be kell látnunk, hogy kik vagyunk valójában. Hetedíziglen bűnhődik az ember. Amíg csak nem jön valaki, aki kiszáll ebből. Azt mondja, állj! Én nem fogom leverni a gyerekeimen vagy a férjemen vagy a feleségemen, amit velem tetek, nem fogom a saját életemet a szüleim ki nem élt indíttatásából fakadó vágyvilágban tölteni. Rendet rakok magamban, őszinte rendet, szívem szerint is védhető világot.

Akkor egyszer csak szépen a helyükre kerülnek a dolgok.

Egy életen át tart, míg minden a helyére kerül. Akkor már azt is tudjuk, hogy mikor és mennyire haragudtunk a szüleinkre, ha tilos volt is, sőt, még csak nem is tudtuk, hogy haragszunk rájuk. És miért nem tudtuk? De előbb el kell ismerni, hogy haragudtunk. Kutakodtunk.

Az életüket akartuk.

A gyermeki szenvedés élesen lát, csupán a következtetései éretlenek. Azoknak a gondolkodásmódját tanuljuk meg, akik a legközelebb vannak hozzánk, és akik miatt – ezért is – a legtöbbet szenvedünk. De mikor tisztán látjuk már, hogy ők is bajbajutottak voltak, sokszor tanácstalan emberek: felismerjük a nagyságukat abban, hogy életet adtak nekünk. Nem kevesebbet. Tehát nem azonosak velünk. Ők a szüleink.

„Az meglett ember, akinek
szívében nincs se anyja, apja,
ki tudja, hogy az életet
halálra ráadásul kapja
s mint talált tárgyat visszaadja
bármikor – ezért őrzi meg,
ki nem istene és nem papja
se magának, sem senkinek.”

(József Attila: *Eszmélet* – részlet)

Esély

Nem akkor értékeli megfelelően az ember magát, ha eltökélten őszinte magához a kaotikus zűrzavarban, ami a világ, hanem az lesz a jele annak, hogy rendet csinált, hogy egyszer csak, rendszerint a legnagyobb bajban, sokszor a maga legbensejében megpillantja az egyetlen biztos pontot, ahonnan befelé nyílik a kijárat.

Kiterjedés nélküli pont: a közepünk.

Onnan jön az erő. Nincs annál fontosabb, hogy ha magunkba fordulunk, felnyíljon belső erőnk ajtaja, ahonnan az ihletet kapjuk az élethez. Az erő létezésünk jelentőségének a megtapasztalásából jön. Aki szül, erőt is kap hozzá, hogy világra hozza magzatát. Hinnie kell fiában.

Nem azonos a vallásos hittel ez. Remény.

Esély, tehát jövő van abban, hogy az ember képes személyes és munkatársi viszonyba kerülni a felfoghatatlannal. Önmaga nyitott bensejével.

Alaptalanul

Feltételezni vagyok képes, hogy a jövőben a valóságban lesz az, ami most a jelenben még nincs, nem tapasztalható, csupán énbennem: a reményben – ami, mint hangsúlyozom, alaptalan.

De az erejével alkotni lehet.

Mikor a remény feltámad valakiben, az valóságos, és társakat keres. Mikor együtt dolgozunk (játszunk) azért, hogy megvalósuljon valami – nem feltétlenül személyesen nekünk, de például a gyermekeinknek, bennük ösztönös legyen a remény –, akkor a remélt realitássá válhat. Szinte biztos, hogy nem a mi életünkben. Nekünk a hangulatunkban. Ha azonban kísérletet sem teszünk rá, hogy felvegyük a kapcsolatot a nálunk is nagyobb, valami remény forrásával, nincs segítség.

Akkor van segítség, ha teljesen alaptalanul, de reménykedem. Nem valamiben, konkrétan, hanem abban, hogy kapcsolatba kerülhetek ennek az érthetetlen reménynek a forrásával, nem személyesen, hanem az életem fordulatain keresztül.

Az vagy Te. Az Upanishadok tanítása. Mindenre mondd és helyezkedj belé: az vagy te. Ha Ő-nek gondolom: ő teljesen más, felfoghatatlan is. Szellemileg a reménynek a modellálásában tapasztalom, abban, hogy én, Kornis Mihály mindent reményben teszek. Mert ha nem úgy teszem, életem végső értelmetlensége tűnik elő, mind nyilvánvalóbban. „És utána még el is pusztulunk.” Mintha talán tudnánk, mi a halál.

Az ember rosszindulatú majom.

Annál veszélyesebb, minél inkább gondolkodásra képes, különösen ha máskülönben továbbra is az ösztönei vezérlik. Az eszét élvezetesebb az érzékeinek, pusztá érzékiségének alárendelve használni, mint fordítva. Keveseknek sikerül akárcsak többnyire értelmük szűrőjén áteresztve megélni az életüket, a viszonyukat máshoz, a világhoz, és aztán aszerint, meggondoltan cselekedni. Ez most így, első hallásra talán nehezen követhető, de sokat fogok még beszélni róla.

Önök képesek figyelni.

Ritka tulajdonság. Jóllehet az volna a „normális”, ha nem lenne kivételes. Nem? Erre még visszatérek, hisz másfelől én sem vagyok „normális”, és persze maguk sem azok. Senki sem „normális”. Hacsak nem a normás, aki ezt az egészszet kitalálta, leegyszerűsíteni magának a mások feletti ítélkezést.

Van, aki lusta a másik emberre figyelni.

Így mondja. Sőt. Sokan nem szeretnek figyelni, még kevésbé szeretik, mondják, ha különösebben „figyelnek” rájuk. Őket az a társadalom, amely erre tanította, az mint humánus, úgy értem, tevékeny szeretetre képes lényeket, elveszítette. Nehéz annak, aki fél a figyelemtől. S maga sem képes rá. Nincs tapasztalata arról, hogy figyelemre képesnek lenni előny. Kevésbé fárasztó, mint dekoncentrálnak lenni.

Kihez érdemes beszélni?

Aki attól nem lesz rosszul. Úgy értem, nem lesz még rosszabbul. Aki nem erősen neurotikus, mert hát egy kicsit én is az vagyok, vagyis akinek nincsenek előítéletei, be tud fogadni új ismereteket, képes új barátokat szerezni.

Mikor befogadunk valakit vagy valamit, valami újat, azt tapasztaltam, hogy eszünkbe juthat róla valami, amit önmagunkban addig nem értettünk, esetleg észrevenni sem mertünk. De benne, az „idegenben” felismerjük. Úgy könnyebb.

Az embernek kérdései vannak.

Úgy építem föl ezeket az előadásokat, hogy a témák kapcsán arról is szó legyen, ami hozzám intézett leveleikben bujkáló szemérmes vagy nyíltan feltett kérdésük. Szemérmes formában válaszolok. Ma a beavatásról meg a rendről beszéltem, mert erről kérdeztek, de egyelőre érintőlegesen beszéltem ezekről a dolgokról, később mélyrehatóan szeretnék.

Legyen saját törvénykönyvük.

Valaki Önök közül azt kérdezte, még a Magyar Író Akadémián, hogy ha csak egyetlen tanácsot adhatnék gyermekemnek, ha olyan börtönben tartanának, amiben ő az életben csak egyszer látogathat meg, és nem mondhatok neki sem filozófiai, sem politikai jellegű tanácsot, mert ott mondjuk rosszhiszeműen értelmeznék minden szót, különösen amit nem értenek, ugye egy igazi börtönben semmit sem engednek: mit mondanék? A kérdező nyilván arra volt kíváncsi, hogy mit tartok a legfontosabbnak. Azt feleltem, arra figyelmeztetném a gyermekemet, hogy a fantáziáját sose keverje össze a valósággal, és a valóságot a képzeletével.

Sose keverjük össze.

Tudni érdemes, hogy amivel foglalkozunk, amit átélünk, vagy akivel beszélünk, az valóban van-e, mégpedig ténylegesen reális közelségben, vagy ezt csak mások, netán én akarom elhiteni magammal (és mással esetleg). Hihetnők, hogy az ilyesmi igen egyszerű megkülönböztetés, magától értetődik. Nem. Ha mindenki tudná, mi van és mi nincs, mármint a külső valóságban először is, nem volnának úgynevezett elmebetegek. Ezt a stigmát nem süthetnék rá senkire. Nem értek egyet a különleges belső élmények hatására elhagyatottan önmagukban utazók, lásd „pszichotikusok”, „bolondok”, „stikkesek” tüneti kezelésével, magyarán lehülyítésével. Kísérő kellene melléjük, mint Danténak az *Isteni színjáték*ban, Vergilius kínálkozik, amikor az „egy nagy, sötétlő erdőbe jutottam” (Babits Mihály fordítása nyomán szólva) állapotában egyszer csak úgy sejti, sőt látja már, hogy a Pokol vár rá, majd a Tisztítóűz, végül a Mennyország – de kísérője van. Vergilius, a nagy latin költő, ezer évvel előbből, Dante képzeletében – és művében! – feltámadva ezért a látomásért hálából nem az agyféltekéit választja külön, vágja ketté késsel – ezt hívják lobotómiának –, nem is butítja le a végsőkig úgynevezett medicinával, hanem vigyáz rá, nehogy kárt okozzon magában vagy másban. S kijuttatja őt mindonnan, ahova Dantét a bensejéből húzza valami: átsegíti a Nagy Beavatáson. R. D. Laing, a nagy skót filozófus és pszichiáter, az antipszichiátria tudományának atyjánál olvastam a fenti példát az elmebetegség és az elmebeteg helyes megítélésének szemléltetéséül.

A pszichózis arra süthető rá, aki szegény már nincs abban a helyzetben, hogy akárcsak ügyesen szimulálni tudná, hogy ő képes megkülönböztetni a belső álmait a külső valóságtól. Nem tudja, hogy mikor hallucinál, és mikor szól olyasvalaki hozzá, akit mások is látnak, vagy jelenlévőnek ismernek el. De az is bajban van, aki azt hiszi, hogy őt senki nem szereti arrafelé, ahol lakik. Már nem is figyel fel a tényre, hogy a házban rég kiégett a villany, és az emberek azt se tudják, hogy ki megy el mellettük. Akkor sincsenek otthon, amikor otthon vannak... Azért idegesek, mert félnek, hogy megbotlanak. Hogy meghalhatnak. És nincs, aki segítene. Aki szorong, az agresszív. Miért olyan érthetetlen ez? Ha nem tudunk úgy tenni, mintha a képzeletünkben létező ellenséget képesek volnánk megkülönböztetni a realitásban körülöttünk nyüzsgő ellenségeinktől, csak megduplázzuk a nehézségeinket.

Nem az a baj, hogy vannak álmaink.

Tudnunk kell róla, hogy azok: az álmaink. Egy napon valósággá válhatnak. Esetleg nem is a mi életünkben. De ebben az életünkben az álmaink bennünk él. A valóságban nincs az. Ezt tudni a legfontosabb.

A rosszkedv nem betegség, hanem, mint a tibetiek vagy a nepáliak, ebben a világban még a legegyszerűbb emberek is tudják: aki szüntelenül búsul, holott – legalábbis a nepáliak szerint – mindene megvan: van ruhája, fizikai állóképessége, füle és mindene, netán még pénze is egy kevés, az nem depressziós, hanem inkább – szerintük – gyerekesen gondolkodik. Elkövet egy gondolkodási hibát. Mint egy négyéves. Nem veszi észre, hogy él, nem tudja felfogni, hogy ez mekkora áldás, méghozzá ember, mekkora méltóság, mennyivel inkább volna logikus, hogy egyáltalán ne éljen, sőt, ne is létezzék. Az önsajnálát, a melankólia a dolgok nem-tudásából, pontosabban e tudás tagadásából fakad szerintük: gondolkodási hiba ez, ami mulatságos. Nem baj, hanem derű forrása. Összeszalad a falu megnézni, aki azt mondta, hogy „a rosszkedvét jött gyógyítani” ide, „a világ tetejére”... Felhőtlenül körbekacagják, simogatják, hogy meggyőződjenek róla, létezik-e?

Nem álmodnak-e?

Az örök bűn csak nevetni szabad.

Aki gyakran, úgymond, rosszkedvű, gondolkodjon el, miért is hívja szomorúságnak azt, amit tud. Ami örök bússá teszi. Hátha annyira tehetséges, hogy átlátja, ő maga valamit szerkezetileg rosszul épített fel, a rosszkedv gondolati építmény, és ő már legalul elrontotta, nem is illik hozzá, aki ő maga. Különbözik nem zavarná. Nekem ez a gondolatmenet sokat adott, valaki, aki szeretett, mesélte. Nagy hatása volt. „Rájöttem”, hogy nem is vagyok „depressziós”. Ha jobban belegondolok, ez a depressziós íz sérti az ízlésemet, pontatlan a róla magamnak (is) adott kép magamról. Sokféle módon lehet reagálni a világra, nem az a dolgom, hogy azt sziszegjem, az élet szar, minden szar. A valóság az a közös, aminek a fennállásában mindannyian megegyezhetünk. De...

A realitás közös, a valóság intim: te meg én.

Még a ti is Te. Például az a hely, ahol lakom, a szülővárosom. Nélkülem? Nem, velem: én és a szülővárosom egy valóság vagyunk. De csak ha a szülővárosomra gondolok. Mikor ő rám gondol? Nem biztos, hogy ő gondol rám, lehet, hogy egy párt vagy egy feles vagy egy buta intézmény a szü-

lővárosom nevében lép fel. Holott a szülővárosom a szívemben terül el, és a szülővárosom is ezt pontosan így gondolja. Hogy a személyi igazolványom szerint vagyok budapesti, az a realitás. Nem összetévesztendő a belső világgal. Munkásságom annyi a realitásban, amennyit abból a realitás visszaigazol. A valóság egy kicsit bonyolultabb dolog, de mindig tartalmazza a realitás minőségét, miként a levél zöldje a klorofilt. De hogy mitől úgy zöld a valóságban például a nyárfa levele a nyitott ablakunk előtt, ebben az erős napfényben, az egy másik kérdés.

Azért élvezetes élni, mert viszonyom van hozzá.

Nemcsak reális, hanem valóságos. Ha én evvel az asztallal, aminek a széléhez most támaszkodom, mert nekem előadás közben támaszkodni valamihez jó, és, bár alig figyelek rá, érzem az asztalt (is), személyes viszonyt alakítok ki vele. Mátyás Iván és még sokan, akik figyelnek, tudják, hogy az asztal is személyes viszonyba kerül velem, de nagyon bizalmasan, és ez csak kettőnkre tartozik, mint otthon az évtizedek során barátokká lett bútoraimhoz való viszonyom is. Illetve az ő viszonyuk hozzám.

A viszonyunk a valóság.

Intim viszony. Nem tudom, hogy mi ő másnak, de azt tudom, nekem kicsoda. Ennek ellenére vagy éppen azért a realitást ajánlatos elsősorban számításba venni, nem a teljes (külső–belső) valóságot. A dália kérését meghallani nem kötelező: nem része a realitásnak. De ha a dália azt szeretné, hogyha ajándék lehetne, valakinek, aki nem kap virágot, nem is lát semmit, nos, a jó kerttulajdonosok a dáliának ezt az elsuttogott kérését meghallják. Nem gondolják hallható beszédnek, virágbeszédnek hallják, így hát nem is beszélnek róla másnak, nem dicsekednek vele, hanem jószívűen küldenek pár szál dáliát – annak, aki olyat sose lát. Ez a valóság, az intim, a közösen teremtet, bizalmas és jövőteremtő. Nem dicsekedni kell vele, hanem élni.

(Folytatjuk)